

GENTSE REVOLUTIONAIRE FIGUREN - DEEL VIII

Bernard Van Wambeke

Bernard François Joseph Van Wambeke werd geboren te Aalst op 9 augustus 1764. (Fig. 1). Hij groeide er op en bezocht waarschijnlijk het Theresiaans College, wat aan de grondslag heeft gelegen van zijn antiklerikale denkbeelden (1). Daarna studeerde hij aan de Katholieke universiteit van Leuven. Men kan hem nochtans als een Gents republikeins figuur beschouwen, want hij vestigde zich alhier in 1786, waar hij bij de Franse inval als “homme de loi” (advocaat) bekend stond. Hij komt uit de gegoede burgerij (2) - zijn vader verwierf bekendheid als “Koninklijk Notaris” en procureur - en ondanks het feit dat hij niet voorkwam op de lijst van de inwoners van het Scheldedepartement die genieten van “une fortune remarquable” (een aanzienlijk fortuin), kan men, aan de hand van een verklaring die hij aflegde de 18 Messidor van het Jaar VII (6 juli 1799), opmaken dat het hem zeker niet aan financiële middelen ontbrak. Toch leefde hij sober van de vrucht van zijn arbeid en had slechts “une domestique femelle” (één huisvrouw) in dienst (3).

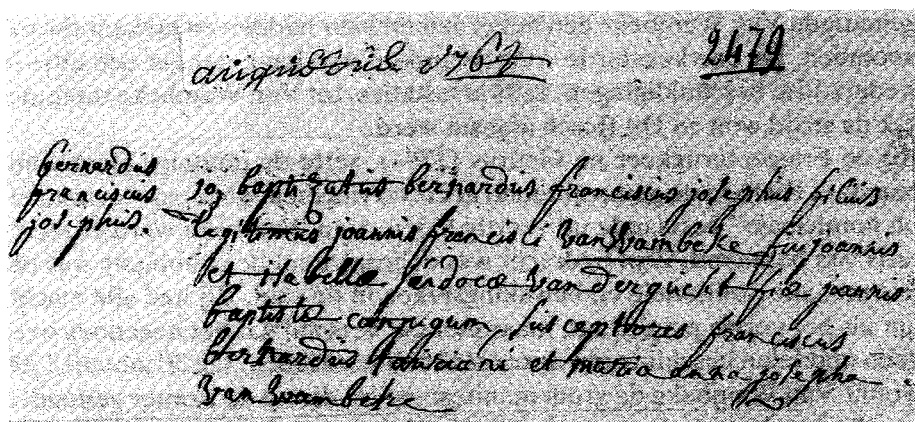

Fig. 1. Geboorteakte van Gerardus Franciscus Josephus Van Wambeke. De Latijnse tekst luidt : “10 (augustus 1764) baptizatus bernardus franciscus josephus filius legitimus joannis francisci Van Wambeke fi(li)i joannis et isabella judoca Van der gucht fi(li)a joannis baptista conjugum, susceptores franciscus bernardus ... (onleesbaar) et maria anna josepha Van Wambeke.”

Vertaling : “10 (augustus 1764) gedoopt Bernardus Franciscus Josephus. Wettige zoon van Joannis en Isabella Judoca Van der Gucht, dochter van Joannis Baptista, gehuwd. Doopheffers Franciscus Bernardus... ? ... en Maria Anna Josepha Van Wambeke (Dooptregisters Aalst. Verzameling F. Leleux).

Was hij Vonckist tijdens de Brabantse omwenteling? Waarschijnlijk wel, gezien hij, zodra de Fransen hier binnenrukten, zich achter hun revolutionaire ideeën schaarde. Toen Meyer een nieuwe gemeenteraad samenstelde ter vervanging van de gemeentelijke autoriteiten, die volgens de Fransen samengesteld was door “le représentant du tyran autrichien” (de vertegenwoordiger van de Oostenrijkse tyran), benoemde hij Van Wambeke als Schepen van de Keure. Indien hij toen reeds niet om zijn revolutionaire ideeën bekend zou geweest zijn, was hij zeker door Meyer niet verkozen geweest. De functies die hem door de gemeenteraad toegewezen werden, waren impopulair en ondankbaar. Hij diende namelijk in te staan voor de niet aflatende en uitputtende opeisingen. Staande voor steeds weerkerende moeilijkheden, had Van Wambeke de moed zijn ontslag aan te bieden, dat echter niet aanvaard werd. De terugkeer van de Oostenrijkers stelde een einde aan deze functies die zijn enthousiasme zeker niet wegdroegen. Tijdens het uitoefenen daarvan kwam hij in contact met Renier Georges Du Bosch (4), die secretaris verkozen werd van “l’Assemblée du peuple de Gand” (volksvergadering), tijdens de manifestatie die doorging in de St.-Baafskathedraal en tijdens dewelke deze vergadering de aanhechting van de stad bij Frankrijk vroeg. (Fig. 2). Waren het hun uiteenlopende karakters of hun verschillende zienswijze op de te volgen politieke lijn die hen diametraal tegenover elkaar stelden? Zeker is dat driftkop Du Bosch en de gematigde Van Wambeke een hekel aan mekaar hadden en mekaar dwarsboomden. De ene koesterde voor de andere zo’n haat, dat die zich uitte in wederzijdse beschuldigingen, zelfs arrestaties, tot Van Wambeke uiteindelijk de strijd won en Du Bosch afgezet werd.

Bij de Franse terugkeer na Fleurus (1794), zette de militaire plaatscommandant Richard de gemeenteraad af en verving hem door een “commission municipale” bestaande uit veertig leden. Van Wambeke werd er secretaris van benoemd. Zijn opdracht was delicaat want de commissie was belast met alle politionele en bewakingstaken in de stad. Zij had alle macht, net als het vorige magistratuur, maar met dat verschil dat het nagenoeg over geen middelen beschikte om deze macht uit te oefenen. Op 30 januari 1796 woont Van Wambeke de grote manifestatie bij die op de Kouter gehouden wordt, waarbij men haat aan het koninkdom zweert. In zijn hoedanigheid van stadssecretaris stelt hij ook de vraag tot aansluiting van de stad bij Frankrijk, die later door Hopsomere aan het “Comité de Salut Public” zal worden overhandigd (zie fig. 2). Men mag zich hier vooral geen verkeerd beeld vormen : de inleidende tekst bij dit verzoek is een vinnige kritiek op de gevolgde politiek in het Scheldedepartement en gaat zelfs zo ver de terugroeping te vragen van “agents ineptes, infidèles et vexatoires” (onbekwame, ontrouwe, onderdrukkende en plagende vertegenwoordigers). Na de aanhechting van België, dat gepaard ging met een diepgaande verandering van alle administratieve structuren van het landsbeheer, werden de

Fig. 2. Prent van P.A.J. Goetsbloets voorstellende :
“Een afvaardiging van de Gentse burgers verzoekt de Conventie om aanhechting van hun stad bij Frankrijk. 1795.” (Handschriftenkabinet Koninklijke Bibliotheek Albert I, H S II 1492 vol. 3 folio 57 recto. Copyright Koninklijke Bibliotheek Albert I, Brussel).

“Administrations départementales” opgericht onder het gezag van een “Commissaire du Directoire exécutif”, ambt dat, voor wat het Scheldedepartement betreft, toegewezen werd aan Du Bosch. Van Wambeke werd Administrateur van het Departement benoemd, samen met Hopsomere (5), Meyer (6), Graham (7) en Ribbers (8). Het feit dat de bevoegdheden van de een en de andere niet nauwkeurig genoeg bepaald waren en mekaar soms overlaptten, leidde eerst tot afwijkende meningen tussen Van Wambeke en Du Bosch, die de burgerzin van zijn medewerker in twijfel trok (9). Wanneer men na de staatsgreep van Fructidor (10) de administratie uitzuiverde, werd een nieuwe lijst met mogelijke administrateurs opgesteld - waarschijnlijk door Du Bosch - en naar Parijs gestuurd. Op deze lijst is Van Wambeke op de twaalfde plaats gerangschikt met de volgende venijnige opmerking : “Niet in staat verraad te plegen maar bij gelegenheid onvast

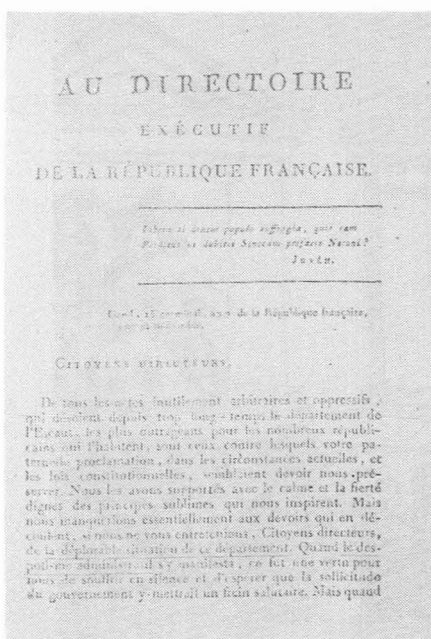

Fig. 3. Brief van Van Wambeke van 15 Germinal Jaar VII (4 april 1799) van uit Gent geschreven aan de leden van het Directoire om de “erbarmelijke situatie” en het “administratief despotisme” van Du Bosch aan te klagen. (Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent - G. 1878²)

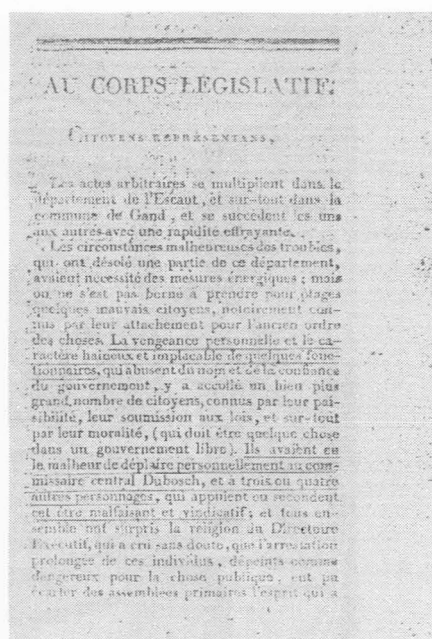

Fig. 4. Van Wambeke schreef op 9 Floreal Jaar VII (28 april 1799) bovenstaande brief aan het Corps législatif, waarin hij “de persoonlijke wraak en het hatelijk onverzoenlijk karakter” van enkele functionarissen aanklaagt. Vooral dat van de “boosaardige en wraakzuchtige Dubosch” en zijn trawanten. (Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent).

en besluiteloos, t.t.z. samen deel uitmakend van de vijanden van de Republiek, waarvan men hem beschuldigt” (11)... Het hoeft geen betoog dat de naam Van Wambeke niet weerhouden werd. Hij werd gedegradeerd tot hypotheekbewaarder bij het Bureau der Hypotheken te Gent (12). Hij hield van deze terugzetting in rang een levendige wrok tegen Du Bosch over. Naar aanleiding van de administratieve verkiezingen, liet deze laatste Van Wambeke opsluiten onder het valse voorwendsel van deelname aan een samenzwering. (Fig. 3). Toen het onderzoek niets ten zijnen laste kon inbrengen werd hij na 2 maanden gevangenschap vrijgelaten. Naar aanleiding van de verkiezingen van het Jaar VIII, voor dewelke hij een invloedrijk eersterangskiezer was, liet Du Bosch hem opnieuw aanhouden, nu onder voorwendsel de veiligheid van het departement te waarborgen. Men stelde Van Wambeke voor over zijn vrijlating te onderhandelen met als voorwaarde dat hij zou afzien van zijn verkiesbare plaats in de “assemblée électorale” (kiezerskorps). Hij weigerde, werd naar Parijs overgeplaatst

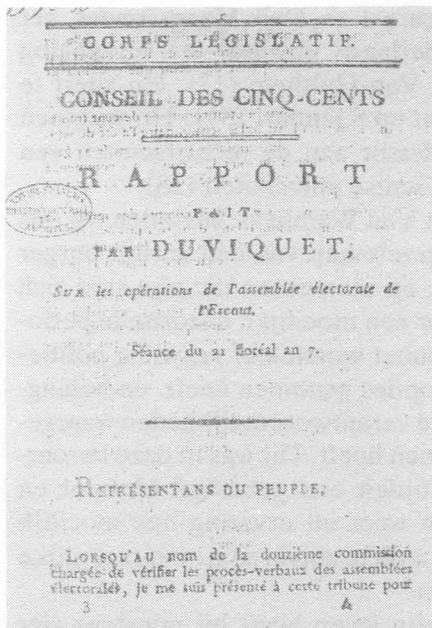

Fig. 5. Rapport betreffende de verkiezingen in het Scheldedepartement, naar voren gebracht in de Conseil des Cinq-Cents door burger Duviquet in de zitting van 21 Floréal Jaar VII (10 mei 1799). (Archives nationales - Parijs. A.D. XVI 34 Escaut).

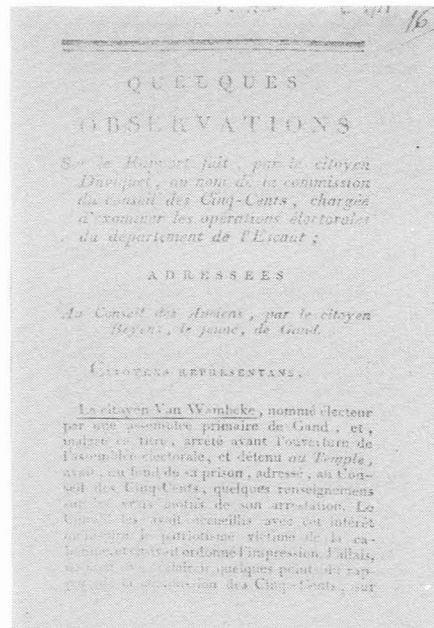

Fig. 6. Toelichting van de Gentse burger Beyens jr. bij het "rapport Duviquet" over het onderzoek naar de verkiezingsverrichtingen in het Scheldedepartement (1799) (Bibliotheek Rijksuniversiteit Gent - B.G. 12000).

en opgesloten in Sainte-Pélagie (13), waar hij een maand verbleef. Toen hij te Gent terugkeerde, richtte hij op 17 november 1798 een zulkdanige vlamme brief tegen Du Bosch aan het Directoire, daarbij diens snelle verrijking onderstrepnd en het feit dat hij aan de basis van de Boerenkrijg (14) zou liggen, dat hij de afzetting van zijn tegenstrever bekwam, wiens plaats hij innam als "Commissaire du Directoire exécutif" (15).

Gedurende de korte tijdsspanne dat hij deze functie uitoefende, beijverde hij zich om in een aantal brieven aan het Directoire, die van een zekere moed getuigen, de waarheid te zeggen over de ware geestesgesteldheid die in zijn departement heerste en zette zich - tevergeefs - in voor de teruggave van de kunstwerken die hier bij het begin van de bezetting naar Parijs meegenomen waren.

De staatsgreep van Brumaire (16) maakte een einde aan zijn mandaat. Op 18 juni 1800 werd hij benoemd tot lid van de Prefectuur en daarna als lid van het "Corps législatif" (Wetgevend Lichaam) in 1813. Van 1810 tot 1819 nam hij het voorzitterschap waar van de rechtbank van eerste aanleg te Antwerpen. Daarna was hij secretaris van de Tweede Kamer van de Staten

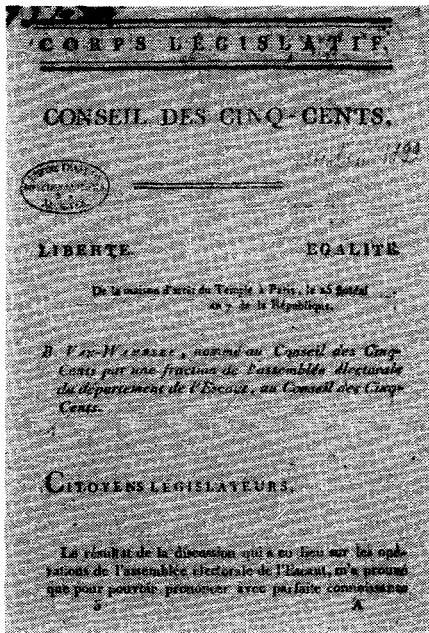

Fig. 7. Toen Van Wambeke in de Conseil des Cinq-Cents benoemd werd, hield hij er een redevoering waarin hij lezing gaf van de brief die hij tegen Du Bosch schreef vanuit de gevangenis van de Temple te Parijs op 25 Floréal Jaar VII (14 mei 1799). (Archives nationales -Parijs. A.D. XVI 34 - Escaut).

van meined beschuldigen. De Grondwet werd telkens gewijzigd, en dit is geen afbreuk doen aan zijn eed van trouw, maar gehoorzamen aan de nieuwe grondwet, aangezien de oude door inwendige of uitwendige gebeurtenissen afgeschaft werd en een nieuw regime met definitief karakter geïnstalleerd werd.

Zijn landgenoten hebben zich niet vergist toen zij midden de wisselvalligheden van hun dagelijks leven, in hem de vertrouwensman bleven zien die hun achting waard was.

Fernand LELEUX

“Figures revolutionnaires gantoises”

Vertaling, documenten en verklarende nota's Eddy LEVIS

NOTA'S

- (1) Van Wambeke had niets van een Jacobijn maar zeker ook niets van een klerikaal. Vaak gebruikte hij een Voltairiaanse taal. Zo schreef hij op 12 Fructidor van het

Generaal te Den Haag (onder het Nederlands bewind) ter vervanging van Van Hulthem (17). Hij stierf te Gent op 8 januari 1841. Hij was toen professor aan de rechtsfaculteit van de Gentse universiteit (18).

Met Van Wambeke bevinden wij ons in gezelschap van een eerlijk burger die, op momenten dat zijn stad zich door een moeilijke historische periode moet worstelen, vrijwillig politieke opties genomen heeft, en belangrijke verantwoordelijkheden waargenomen heeft. Hij was in deze beroerde tijden een gematigd element en men weet uit ervaring hoe moeilijk het is dit te zijn in zo'n onverzoenlijke sfeer.

In zijn leven heeft hij minstens vier keer de eed van trouw afgelegd aan de grondwet en haat aan het koninkdom; en toch heeft hij, zoals zovele anderen met hem, keizer Napoleon, Willem I van Oranje en Leopold I van België gediend. Zijn trouw aan de verschillende constituties is onloochenbaar, maar men kan hem niet

Jaar VII (29 augustus 1799) naar de Minister van Binnenlandse Zaken : “Les prêtres, à ce nom l’indignation se soulève, lorsque l’imagination se retrace les crimes que ces misérables ont à se reprocher! ...”; vertaald : “De priesters, de naam alleen al wekt verontwaardiging wanneer de verbeelding opnieuw de misdaden oproept die deze ellendelingen zich te verwijten hebben.” en de 21e Vendemaire van het Jaar VIII (13 oktober 1799 : “La jeunesse s’accommode assez bien de l’absence de tous cultes et quoi qu’il soit de bon ton, ici comme ailleurs, dans quelques coteries de ne parler qu’avec mépris des cérémonies d’un culte assermenté, on voit percer à travers ce persifflage (sic), de la malveillance, je ne sais quel esprit de philosophie qui accoutume à parler très lestement sur le compte de certains mystères dont on ne prononçait naguère l’objet qu’avec respect.” Vertaling : “De jeugd past zich goed aan aan de afwezigheid van enige godsdienst en, wat de goede manieren betreft, hier zoals elders, praten zij in klikjes slechts met misprijzen over de ceremoniën van een beëdigde cultus. Doorheen deze spotternij klinkt kwaadwilligheid. Ik weet niet welke filosofische ingesteldheid hen gewoon maakt zo ongenueerd te praten over bepaalde mysteries waarover men zich nog niet zo lang geleden met het meeste respect uitsprak.” (Zie Nève : “Gand sous la domination française. 1792-1814” p. 364 boven. Archives nationales Paris, F 1 c III Escout 4).

- (2) Vader Jean-François Van Wambeke, moeder Isabelle Josine Van der Gucht. Hij was gehuwd met Rosalie Cooman en had twee kinderen. Hij woonde in de Lange Steenstraat te Gent (toen nr. 130) in de “Refuge van Drongen”. In deze buurt woonden trouwens heel wat rechtsgeleerden. Denken we maar aan de nabijheid van het Gravensteen, waar in het Ancien Régime de Raad van Vlaanderen zetelde.
- (3) Hij verklaarde op 18 Messidor van het Jaar VII (6 juli 1799) “1°, Etre propriétaire de sa maison, rue des pierres, Section des Droits de l’Homme. 2°, Avoir joui pendant l’An VII d’un revenu sujet à la contribution foncière de fr. 1263,75. 3°, d’Avoir perçu en salaires, comme conservateur des hypothèques, fr. 315 et 5, et d’avoir à son service “une domestique femelle”. Deze verklaring werd vastgesteld op blz. 42 van het bevolkingsregister van het Jaar VII, 3e sectie. Stadsarchief Gent I.1.17) Vertaling : “1°, Eigenaar te zijn van zijn huis in de Steenstraat, gelegen in het gedeelte genoemd “Droits de l’Homme” (Mensenrechten). 2°, Gedurende het Jaar VII genoten te hebben van een belastbaar inkomen van 1.263,75 F. 3°, Als hypotheekbewaarder 315,5 F wedde ontvangen te hebben en slechts één vrouwelijke bediende in dienst te hebben.”
- (4) Zie volgend artikel in het julinummer van G.T.
- (5) Zie G.T. mei 1988, blz. 160.
- (6) Zie G.T. juli 1988, blz. 223.
- (7) Zie G.T. november 1988, blz. 299.
- (8) Ribbers : werd kort nadien afgezet en vervangen door Van Heeren, omdat hij zou deelgenomen hebben aan een militaire munitie te Axel. (zie Nève : “Gand sous la domination française. 1792-1814” blz. 30).
- (9) Bij een brief van Du Bosch van de 1° Germinal van het Jaar VII (22 maart 1799) zitten rapporten, opgesteld door de commissarissen van de Burgerlijke en Correctionele Rechtbank, die Van Wambeke als verdacht en anti-patriottisch afschilderen. (Archives nationales, Paris, F 1 C. III, Escout 1).
- (10) Staatsgreep van Fructidor : 18 Fructidor van het Jaar V of 4 september 1797.

- (11) De originele tekst luidt : “Patriote incapable de trahir, mais vacillant dans l’occasion, c’est à dire composant avec les ennemis de la République, dont ont l’accuse.”
- (12) Daarnaast was hij ook administrateur “des Hospices civils” of de Burgerlijke Godshuizen (de ouderlingengestichten).
- (13) Sainte-Pélagie : Voormalige beruchte gevangenis in de rue du Puits de l’Ermite ingericht in de gebouwen van een klooster voor “filles repenties” of meisjes van berouw. Het gebouw werd in 1899 afgebroken.
- (14) Boerenkrijg : Opstand die op 5 september 1798 in Vlaanderen uitbrak tegen de anti-kerkelijke en anti-godsdienstige politiek van het Directoire en ook tegen de conscriptie of verplichte legerdienst. Nederlaag van de “Brigands” of boeren te Hasselt op 4 december 1798. Boerenkrijgmuseum te Overmere.
- (15) Commissaris van het Uitvoerend Directorium.
- (16) Van Hulthem : zie G.T. november 1988, blz. 267.
- (17) Een gedeelte van de inhuldigingstoespraak van zijn installatie als professor in Burgerlijk Recht werd opgenomen in de “Annales Academiæ Gandavensis” van 1819-1820.
- (18) Zijn zoon François werd nog onder het Hollands bewind benoemd tot Procureur des Konings te Kortrijk en zijn dochter Julie huwde notaris Eduard Van Damme te Gent. (Nève : “Gand sous la domination française. 1792-1814”, blz. 365).

UITHANGBORDEN TE GENT (Vervolg)

Dat men, door de eeuwen heen, dikwijls *planten en bloemen* verkoos als gevelversiering zal wel niemand verwonderen.

Omstreeks de eeuwwisseling plande men de *Baudelostraat*. De Ottogracht was juist gedempt en de voornoemde nieuwe straat werd de kortste verbinding tussen de hovingen van de vroegere Kruidtuin en de Vrijdagmarkt.

In deze straat werden, o.m. door de bouwmeester G. Semeij verscheidene gevels in de zgn. “historische” stijl opgetrokken. Sommige dezer huizen zijn merkwaardig omwille van hun façadeversiering. Men kan er o.m. de gepolychromeerde gevelsteen bewonderen waarop een prachtige zonnebloem staat afgebeeld.

Gestileerd en omgeven van een krans van graan en loof steekt de lelie uit op de reliëfsteen in de *Meersenersstraat*. De “Lelie” stond reeds als brouwerij vermeld in het gildeboek der pijnders in 1494.

Oorspronkelijk is de gevelsteen, gemetseld in een oude façade in de *Moleenaarstraat*. Het zandstenen reliëf is erg verweerd maar men ziet er nog duidelijk een boom op afgebeeld.

In het *Museum voor Volkskunde* treft men een schildvormig zandstenen uithangteken “In den Druiftak” aan. Op deze goed bewaarde gevelsteen